

FENOMENOLÓGIA V POĽSKU

GŁOMBIK, Cz.: *Husserl i Polacy. Pierwsze spotkania, wczesne reakcje (Husserl a Poliaci. Prvé stretnutia, rané reakcie)*. Katowice, Gnom 1999, 180 s.

GŁOMBIK, Cz. – NORAS, A. J. (vyd.): *Wokół Badań logicznych. W 100-lecie ukazania się dzieła Edmunda Husserla. (Okolo Logických skúmaní. Pri príležitosti storočnice diela Edmunda Husserla)*. Katowice, Wydawnictwo Uniw. Śląskiego 2003, 172 s.

Keď sa povie fenomenológia a Poľsko, vynorí sa nám meno R. Ingardena. Ale vďaka monografii profesora Czesława Głombika (nar. 1935), vedúceho Katedry novovekej a súčasnej filozofie Filozofického inštitútu Sliezskej univerzity v Katoviaciach, sa dozvedáme, že poľských poslucháčov a žiakov Husserla bolo viac, pričom mohlo ísť len o malú časť kultúrnych stykov medzi oboma národmi tej doby. A to sa autor zámerne obmedzil len na obdobie do 1. svetovej vojny, ktoré je navyše historikmi filozofie málo preskúmané – počnúc životom a dielom **A. Rozenbluma** (1883 – 1950), ktorý bol jedným z prvých Husserlových žiakov v Göttingene spolu s mladším Ingardenom, od ktorého aj pochádza nejedno svedectvo o ňom.

Z veľkej časti však Rozenblum zostane neznámy, keďže jeho rukopisy a knižnica boli zničené počas vojny, a tiež aj preto, lebo na nátlak rodiny si zmenil aj meno na Alexander Augustowski. Na dôvažok, napriek tomu, že veľa písal a prekladal, nič nepublikoval.

S Husserlom sa stretol v zimnom semestri 1905/1906 a potom sa postupne zaradil do göttingenského fenomenologického hnutia spolu s takými menami ako A. Reinach, E. Steinová, H. Conradová-Martiujsová, J. Daubert a i. O Rozenblumovi sa zmieňuje aj K. Schuhmann vo svojej *Kronike* a Rozenblum je tiež spoluzakladateľom Göttingenskej filozofickej spoločnosti.

V r. 1915, keď sa Rozenblum vracia do vlasti, práve sa znova otvára Varšavská univerzita, ktorá bola dovtedy od r. 1869 ruská a ktorá sa potom presťahovala do Rostova na Done. W. Tatarkiewicz (1886 – 1980) a J. Łukasiewicz (1878 – 1956), člen Lvovskej školy založenej K. Twardowským (1860 – 1938), sa stanú vedúcimi novozaložených katedier. A z Lvovskej sa stane Varšavsko-Lvovská škola.

Vo Varšave bude Rozenblum činný najmä vo Varšavskej psychologickej spoločnosti a na Varšavskom filozofickom inštitúte, orientujúc sa postupne na skúmanie diela M. Schelera. Mal aj dva veľké prekladateľské projekty, a to preklad *Logických skúmaní* a Pfünderovej *Logiky* do poľštiny. S prekladom *Logických skúmaní* sa aj začalo v spolupráci so St. Lesniewským (1886 – 1939), no preložená časť bola zničená. Treba však konštatovať spolu s autorom, že ani jeden z projektov sa neuskutočnil najmä preto, lebo na recepciu oboch diel vtedy ešte nedozrel čas.

Ďalšou postavou je **Stefan Blachowski** (1880 – 1962), pochádzajúci z Opavy,

ktorý tiež kedysi študoval v Göttingene a hoci bol psychológom, získal predtým solidne filozofické vzdelanie u Twardowského na jednej strane a u G. E. Müllera, vynikajúceho göttingenského psychofyziológa, na strane druhej. Navštevoval aj Husserlove prednášky, avšak jeho žiakom sa nestal, aj keď ho možno pokladať za sympatizanta fenomenologického hnutia. Viac ho zaujímala psychológia, najmä tá experimentálna. V Göttingene získa aj doktorát a potom bude jeho dráha klasická až po profesúru na Poznaňskej univerzite.

Jediným Husserlovým žiakom, ktorý aj zakotví vo fenomenologickom hnutí, bude **Roman Ingarden** (1893 – 1970), ktorý v r. 1912 odíde do Göttingenu (na radu Twardowského po maturite v Lvove a po skúmaní štúdia na tamjšej univerzite). Už v Lvove upriamil na seba pozornosť referátom o knihe lekára a humanistu W. Biegaňského (1851 – 1917) *Traktát o poznaní a pravde*. V Göttingene ho Husserl privíta slovami: „Ak prichádzate od Twardowského, musíte už niečo vedieť.“ Na Husserlových seminároch sa aj aktívne zapájal do diskusií a čoskoro si získal priazeň Profesora, avšak jeho najvýznamnejším počinom viažucim sa na tento pobyt je oboznámenie poľského publika s *Logickými skúmaniami* pri príležitosti ich 2. vydania v r. 1913. Recenzoval ich v r. 1915 v časopise *Przegląd Filozoficzny*. Ingarden v nej porovná obe vydania aj so zreteľom na uverejnenie 1. zväzku Husserlových *Ideen* v tom istom roku.

Predmetná publikácia prináša mnoho ďalších, menej známych detailov zo života Ingardena na „Západe“, ale aj o filozofickom živote v samotnom Poľsku tej doby. Počas piatich semestrov na Univerzite Georga Augusta v Göttingene sa Ingarden nevenoval len filozofii, ale aj matematike – chodil dokonca na prednášky D. Hilberta –, fyzike, ekonómii, psychológii a dejinám starogréckeho umenia, nestýkal sa len s Husserlom, ale aj s A. Reinachom (o ktorom ešte v r. 1967 počas prednáškového turné v Nórsku povie, že bol „vynikajúcim učiteľom“) a vôbec, k fenomenológii prechádzal pozvoľne. Po vypuknutí 1. svetovej vojny strávi ešte jeden semester vo Viedni, kam sa z Lvova odsadeného Rusmi presťahovala na čele s Twardowským celá poľská elita. Na druhej strane informácie o fenomenológii a Husserlovi prenikli ešte pred vojnou aj do Poľska, kde už v roku 1913 vyšiel prvý článok – jeden v z prvých v Európe – o „fenomenologickej škole“ z pera W. Tatarkiewiczza, a v tom istom roku ďalší od B. Biegeleisena-Żelazowského (1881 – 1963). Autor k nim zaraďuje aj Ingardenov referát (ktorý prekračoval rámec informácie, približujúc fenomenológiu zo samotnej kuchyne), prednesený v r. 1914 na pôde Poľskej filozofickej spoločnosti vo Viedni, ktorý zostal v rukopise.

Posledná kapitola podáva prehľad postojov ostatných poľských filozofov iných orientácií k fenomenológii. Medzi nimi je **W. Heinrich** (1869 – 1957), vôbec prvý Poliak, žiak R. Avenaria, ktorý písal ešte v r. 1895 o Husserlovej *Filozofii aritmetiky* (1891). Aj keď mu problém psychologizmu unikol, táto reakcia na Husserla predsa len prispeje k formovaniu jeho osobnosti ako teoretika poznania a historika filozofie.

Pozorným čitateľom *Logických skúmaní* bol aj **J. Łukasiewicz** (1878 – 1956), predstaviteľ Lvovsko-varšavskej školy, žiak Twardowského, ktorý sa mohol ako jediný pýšiť doktorským prsteňom od samotného Františka Jozefa I. za vynikajúcu obha-

jobu svojej dizertačnej práce *O indukcii ako inverzii dedukcie*, uverejnenej v Przeglądzie v r. 1903. Na *Logických skúmaniach*, ktoré naňho urobili „ohromný dojem“, si cenil najmä antipsychologizmus. Odvoláva sa ne aj vo svojom referáte na X. kongrese poľských lekárov a prírodovedcov v r. 1907 v Lvove pod názvom *Logika a psychológia* a ktorý bol podľa autora pre rozvoj logiky v Poľsku rozhodujúci.

Medzi tými, ktorí reagovali na *Logické skúmania*, bol aj **B. Bandrowski** (1879 – 1914), ktorý tragicky zahynie v Tatrách a ktorý bol tiež žiakom Twardowského i študentom v Göttingene spolu s **K. Ajdukiewiczom** (1890 – 1963), posledným prezentovaným filozofom. Autor však polemizuje s tézou zastávanou historikom fenomenologického hnutia H. R. Seppom, podľa ktorej by Ajdukiewicz patril do fenomenologického hnutia a bol Husserlovým žiakom, aj keď sa ním vo svojej sémantike iste inšpiroval. Skôr mal bližšie k Reinachovi.

Veľmi užitočný menný register svedčí o tom, že na začiatku minulého storočia boli poľskí filozofi schopní komunikovať a aj komunikovali s najvýznamnejšími mysliteľmi nielen vtedajšej Európy, ale aj Európy predchádzajúcich období.

* * *

V druhej publikácii, v zborníku z konferencie konanej v r. 2000 na pôde Sliezskej univerzity v Katoviciach a organizovanej Katedrou dejín novovekej a súčasnej filozofie, vystupuje Cz. Głombik ako jeden zo zostavovateľov, avšak problematika je rovnaká – Husserl a *Logické skúmania* o storočie neskôr. Lenže, ako konštatuje v *Úvode*, medzitým fenomenologické hnutie, prekročiac hranice Nemecka, začalo písať nové kapitoly a zrodili sa „národné varianty fenomenologického myslenia“, americký, japonský, francúzsky, český, poľský, ba spomína aj Slovensko.

Zborník otvára stať K. Schuhmana (1941 – 2003), bývalého profesora na Univerzite v Utrechte, *Mníchovská fenomenológia a Brentano*, prevzatá z *Brentano-Studien*, zv. I, 1988. Autori ostatných šiestich príspevkov pochádzajú zo slovanského sveta, pravda s prevahou autorov poľských.

I. Blecha, vedúci Katedry filozofie Univerzity v Olomouci, vo svojom príspevku *Kant a postfenomenologický antirealizmus* analyzuje vzťahy medzi Kantovým transcendentálnym a Husserlom so zreteľom na niektoré postmoderné iniciatívy, najmä Rortyho koncepciu.

P. Łaciak zo Sliezskej univerzity (Katedra filozofie prírodných vied) vo svojej stati *Platónsky a kantovský pojem „a priori“ vo fenomenológii Edmunda Husserla* vidí hlavný rozdiel medzi Kantom a Husserlom v tom, že Husserlov idealizmus zostáva v podstate platónsky.

A. J. Noras, doktorand na Katedre dejín novovekej a súčasnej filozofie Sliezskej univerzity, prišiel s problémom metódy u Husserla (*Redukcia ako cesta filozofie*), ukazujúc, ako sa pôvodná fenomenologická redukcia rozložila na viacero redukcí, pričom nie je možné stanoviť ich presný počet.

A. Olech z Vysokej školy pedagogickej v Čenstochovej (*Ajdukiewicz a Husserl tvárou tvár problému významu výrazov*) porovnáva filozofiu jazyka poľského filozo-

fa, ktorý sa Husserlom inšpiroval, so semioticko-logickými úvahami v prvom *logic-kom skúmaní*.

W. Zeľaniec, profesor na Filozofickom inštitúte Zelenohorskej univerzity – *Videnie tzv. kategoriálnych predmetov v Logických skúmaniach E. Husserla* – ponúka nový pohľad na Husserlov pojem kategoriálna, pravda, bez nároku na nejaký presný výklad *Logických skúmaní*.

A nakoniec, D. Beben nazval svoj príspevok *Perspektívy fenomenológie. Hedwig Conradová-Martiusová a rozdelenie fenomenológie*, charakterizujú práce tejto Husserlovej žiačky ako systémový pokus o prekonanie (ohraničenej) eidetickej fenomenológie. Pokus, založený na trojdelení fenomenológie na transcendentálnu, existenciálnu a ontologickú, ostatne v závislosti od rôznych východísk, ako aj od vykryštalizovaných orientácií Husserlových spolupracovníkov a žiakov: freiburská fenomenológia Landgrebeho a Finka, existenciálna fenomenológia M. Heideggera a mníchovsko-göttingenská fenomenológia Reinacha, Héringa, Ingardena, ako aj Conradovej-Martiusovej.

Jozef Sivák

Mgr. Jozef Sivák, CSc.
Filozofický ústav SAV
Klemensova 19
813 64 Bratislava
SR

K POČIATKOM LÉVINASOVHO MYSLENIA

EMMANUEL LÉVINAS: *Liberté et commandement* (Sloboda a prikázanie). Predslov Pierre Hayat. Montpellier, Fata Morgana 1994, 1999, 100 s.

Aj keď Emmanuela Lévinasa, francúzskeho filozofa litovského pôvodu, významného pokračovateľa tak fenomenologickej, ako aj dialogickej línie myslenia, ktorý je dosť prekladaný, najmä do češtiny, netreba zvlášť predstavovať, prekladateľom možno unikli dva texty dôležité z hľadiska genézy Lévinasovho myslenia, na ktoré by sme chceli upozorniť.² Autor začína reflexiou problematiky slobody, pri-

² Prvý z nich bol po prvýkrát publikovaný v roku 1953 v *Revue de métaphysique et de morale* 58, č. 3. Je situovaný medzi *Totalité et infini* (prvé hlavné dielo z roku 1961) a dve knihy, ktoré sa objavili v roku 1947: *De l'existence à l'existant* a *Le temps et l'autre*. Všetky tri uvedené diela vyšli v českom preklade. *Liberté et commandement* (s. 27 – 48) nadväzuje na dve state z tohto obdobia: *L'ontologie est-elle fondamentale?* a *Éthique et esprit*.